JORNADES FORMATIVES PER A LA DEFENSA JURÍDICA DEL MEDI AMBIENT · DILLUNS 2 DE NOVEMBRE

El dret humà al medi ambient i els drets de la natura: una relació impossible?

Ariadna Rigau

Tècnica de justícia climàtica i drets ambientals · Observatori DESCA

desca OBSERVATORI

fda Fons de Defensa Ambiental

Què veurem en aquesta sessió

desca OBSERVATORI

Centre de drets humans en defensa dels drets socials i la justícia ecològica.

Fem recerca per visibilitzar i denunciar vulneracions de drets (habitatge, alimentació, medi ambient) i generem propostes cap al dret a l'habitatge digne, la justícia social, econòmica, climàtica, i la sobirania alimentària.

Treballem de la mà amb altres organitzacions i moviments socials i de la societat civil per reforçar les lluites compartides i la garantia dels drets.

1. Introducció als drets de la natura
2. Per què serveixen els drets de la natura?
3. Formes de reconeixement dels drets de la natura
4. El cas del Mar Menor
5. Recursos i estratègies
6. El GT de drets de la natura a Catalunya

Dues maneres de mirar la natura

Paradigma antropocèntric

L'ésser humà, mesura de totes les coses: la natura és un recurs al seu servei.

- S'exploten elements per separat: l'aigua, el sòl, els peixos… però no el riu
- Visió utilitarista i a curt termini
- Arrels judeocristianes, reforçades per l'individualisme modern

Paradigma ecocèntric

La natura és una entitat d'elements interconnectats, amb dret a existir per ella mateixa.

- Visió precautòria: ecosistemes sencers, no recursos separats
- Justícia intergeneracional i sostenibilitat real
- Gestió del territori més democràtica

Justícia ecològica: repartir de manera justa beneficis i costos de la relació amb la natura entre persones, espècies i ecosistemes.

Subjectes i objectes: qui pot tenir drets?

El dret ha anat ampliant qui és subjecte de drets, d'acord amb la visió del món de cada moment històric.

1

Homes blancs, lliures i propietaris

Els primers subjectes de dret

2

Persones jurídiques

Des de l'època romana: estats, empreses, organitzacions

3

Més persones humanes

Dones, infants, pobles indígenes… sovint després del capital

4

La natura?

Ecosistemes com a subjectes amb dret a existir

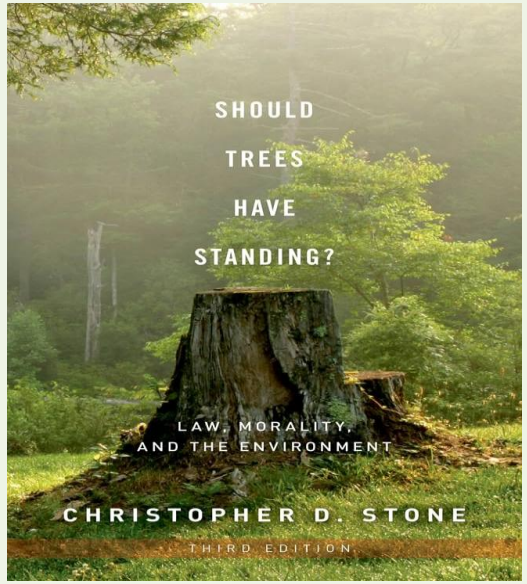
Dret ambiental clàssic: autoritzatori

Vocació preventiva, però a la pràctica sovint dona permís per destruir amb alguna mesura de mitigació: “en principi no es pot destruir el riu sencer, però sí que es pot fer mica en mica”.

Paradigma ecocèntric: precautori

Reconeix drets intrínsecs a la natura, com el dret a existir. Relació de mutualitat: humans i natura formen part d'un mateix sistema.

Per què són importants els drets de la natura?

Christopher D. Stone

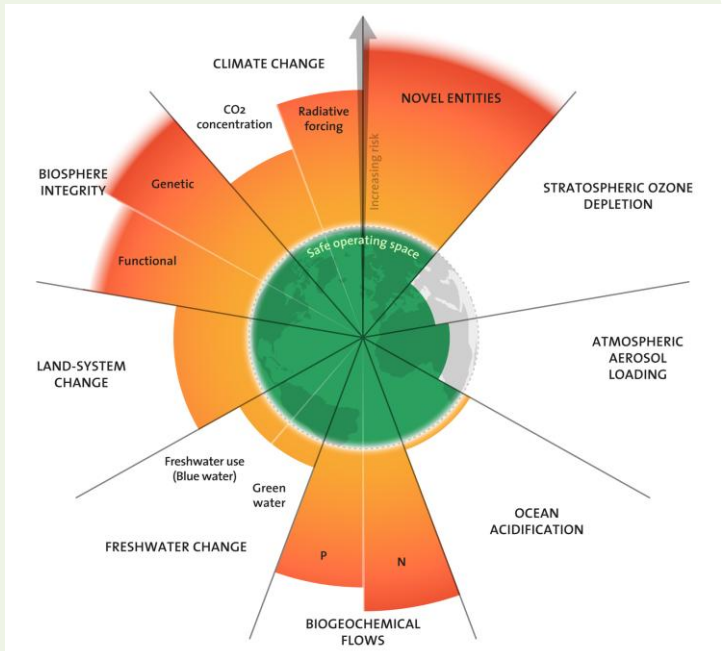
1972

Should Trees Have Standing? I si els arbres, els rius o els oceans tinguessin dret a existir i a defensar-se?

Epistemologies del Sud global

Pobles I comunitats que entenen la natura com un ésser viu i part de la comunitat de vida, i que ho han convertit en reconeixement legal des de la resistència.

Una relació fallida

Emergència climàtica, pèrdua de biodiversitat, superació dels límits planetaris i insuficiència del dret ambiental clàssic.

Què aporta reconèixer drets a la natura?

Protecció abans del dany

Eina jurídica de caràcter preventiu, amb un enfocament precautori reforçat.

Mirada de sistema

En el dret, el riu existiría com a entitat, no com a elements separats (aigua, boscos animals amb propietaris diferents).

Governança democràtica

L'ecosistema necessita les comunitats que hi viuen: s'han de posar d'acord, participar i actuar.

Accés a la justícia

No cal acreditar un dany concret a persones: el mateix ecosistema pot ser part, representat per guardians, tutories o comissions.

Quatre vies per reconèixer drets a la natura

Constitucional

- Equador, Constitució de 2008 (arts. 71-74): drets de la Pachamama
- L'única constitució del món que els reconeix

Legal

- Bolívia: lleis de la Mare Terra (071/2010 i 300/2012)
- Nova Zelanda: Te Awa Tupua Act (2017), riu Whanganui
- Panamà: Llei 287 de 2022
- Estat espanyol: Llei 19/2022, Mar Menor

Judicial

- Colòmbia: Sentència T-622/2016 de la Cort Constitucional, riu Atrato com a subjecte de drets
- També: Índia, Canadà, etc.

Municipal o local

- EUA: Community Bill of Rights, Declaració de Drets del Llac Erie
- Declaracions institucionals: riu Tins (Galícia), riu Carrión (Palència), riu Gaià

Un paradigma en expansió

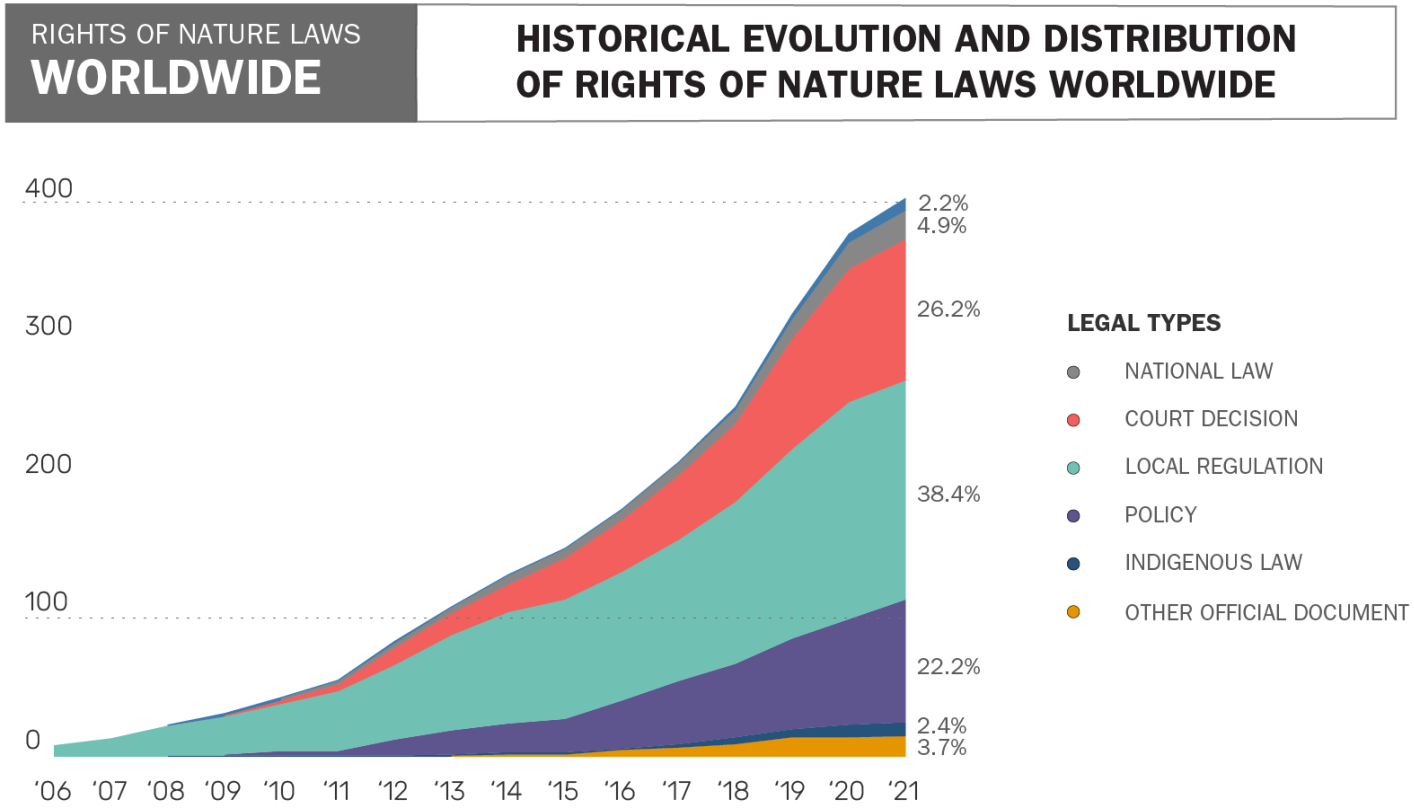

CHART: Michael Joiner, 360info
SOURCE: Putzer et al. 2022 <doi.org/10.1080/17445647.2022.2079432>

Gairebé 400

iniciatives de drets de la natura arreu del món el 2021

Creixement accelerat des del 2008, sobretot a través de regulacions locals i decisions judicials.

El Mar Menor, primer ecosistema europeu amb drets

2016 «Sopa verda»: eutrofització extrema de la llacuna

2019 Anòxia: mortaldat massiva de tones de peixos i crustacis

2022 **Llei 19/2022, impulsada per Teresa Vicente i Eduardo Salazar. En vigor des del 3 d'octubre**

2024 STC 142/2024: el Tribunal Constitucional desestima el recurs de VOX i avala la llei

2025 Reial decret 90/2025: òrgans de representació i governança

ART. 2 · DRETS

Artículo 2.

1. Se reconoce al Mar Menor y su cuenca los derechos a la protección, conservación, mantenimiento y, en su caso, restauración, a cargo de los gobiernos y los habitantes ribereños. Se le reconoce también el derecho a existir como ecosistema y a evolucionar naturalmente, que incluirá todas las características naturales del agua, las comunidades de organismos, el suelo y los subsistemas terrestres y acuáticos que forman parte de la laguna del Mar Menor y su cuenca.

ART. 6 · LEGITIMACIÓ

Artículo 6.

Cualquier persona física o jurídica está legitimada para la defensa del ecosistema del Mar Menor, y puede hacer valer los derechos y las prohibiciones de esta ley y las disposiciones que la desarrollen a través de una acción presentada en el Tribunal correspondiente o Administración Pública.

Dicha acción judicial se presentará en nombre del ecosistema del Mar Menor como la verdadera parte interesada. La persona que ejercite dicha acción y que vea estimada su pretensión tendrá derecho a recuperar todo el coste del litigio emprendido, incluidos, entre otros, los honorarios de abogados, procuradores, peritos y testigos, y estará eximido de las costas procesales y de las fianzas en materia de medidas cautelares.

Per saber-ne més i passar a l'acció

Global Alliance for the Rights of Nature

Xarxa internacional i Tribunal pels Drets de la Natura

garn.org ↗

Eco Jurisprudence Monitor

Mapa mundial d'iniciatives de drets de la natura

ecojurisprudence.org ↗

Declaració universal dels drets de la natura

La proposta de Panamà a l'Assemblea General de l'ONU

insideclimatenews.org ↗

AlterNativa · Pobles indígenes

Mapa de llocs amb personalitat en construcció

umap.openstreetmap.fr ↗

IDHC i Observatori DESCA

Recursos sobre drets de la natura

idhc.org/drets-de-la-natura ↗

Manual de defensa dels drets del Mar Menor

Guia de processos judicials, Universitat de Múrcia

um.es ↗

El Grup de Treball de Drets de la Natura a Catalunya

Què és

Un espai impulsat des del DESCA i l'IDHC on entitats i moviments en defensa del territori analitzen com aplicar els drets de la natura al context català i incorporar una mirada ecocèntrica a les lluites del territori.

Objectiu

Generar propostes per implementar els drets de la natura a Catalunya, sense descartar la connexió amb altres territoris.

Moltes gràcies

desca OBSERVATORI

fda Fons de Defensa Ambiental